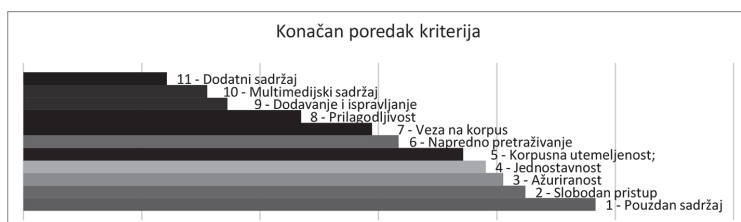

5. korpusna utemeljenost (3715 bodova); 5.
6. napredno pretraživanje (3169 bodova); 6.
7. poveznica na korpus (2947 bodova); 7.
8. prilagodljivost (2345 bodova); 8.
9. dodavanje i ispravljanje (1723 boda); 10.
10. multimedijски sadržaj (1553 boda); 9.
11. dodatni sadržaj (1211); 11.

U odnosu na prosjek ishoda u 26 europskih zemalja, hrvatski ispitanici u manjoj mjeri odstupaju. Brojka u nastavku retka na gornjemu popisu kriterija odijeljena znakom točke sa zarezom označuje poredak u europskom prosjeku. Uočava se da se najvidljivije odstupanje odnosi na slobodan pristup koji hrvatski ispitanici postavljaju na visoko drugo mjesto, dok je u europskome prosjeku na četvrtome.

Slika 17. Ishod pitanja o kriterijima kvalitete sadržaja jednojezičnih rječnika – drugi prikaz

Nastavit će se u sljedećem broju

RECEPCIJA HRVATSKOGA PRAVOPISA INSTITUTA ZA HRVATSKI JEZIK I JEZIKOSLOVLJE

Slavica Vrsaljko

Uvod

Objavlivanje novoga pravopisa u hrvatskoj je javnosti oduvijek praćeno reakcijama ne samo strukovnih tijela već i (cjelokupne) javnosti. Tako je samo dva mjeseca nakon što je objavljen, Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje dobio preporuku ministra znanosti, obrazovanja i sporta za uporabu u osnovnim i srednjim školama. Konačnu inačicu novoga pravopisa usvojilo je Znanstveno vijeće Instituta početkom lipnja 2013. godine (4. lipnja 2013. godine). Donošenjem ministrove preporuke za uporabu tog pravopisa prestaje važiti preporuka Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za uporabu Hrvatskoga školskog pravopisa u osnovnim i srednjim školama od 16. veljače 2005. (Jozić i ostali, 2013.)

Vijest o preporuci novoga pravopisa razveselila je voditelja autorske skupine Željka Jožića, dok Nataša Bašić iz Leksikografskog zavoda *Miroslav Krleža* smatra da ona nije obvezujuća te da će Institutov pravopis samo izazvati dodatnu zbrku – uz postojeća tri, dobili smo i četvrti pravopis.¹ Pri izradi toga pravopisa, tvrde autori, uzeta je u obzir Hrvatska jezična riznica Instituta te zaključci Vijeća za normu hrvatskoga jezika (od Partaševa *Pravopisa jezika ilirskog* iz 1895. do svih suvremenih pravopisa). Autori navode kako je pravopis nastao iz želje da se načini jedinstveni i općeprihvaćeni pravopis hrvatskoga jezika koji će pomiriti višegodišnje prijedore. Naime, jedinstvenost hrvatskoga pravopisa jedan je od osnovnih preduvjeta lakšeg usvajanja pravopisnih pravila i jednostavnijeg ovladavanja hrvatskim jezikom.² (Jožić i ostali, 2103.)

U izradi pravopisa sudjelovali su voditelj radne skupine za izradu pravopisa Željko Jožić te suradnici: Ermina Ramadanović, Lana Hudeček, Milica Mihaljević, Goranka Blagus Bartolec i Kristian Lewis koji su na predstavljanju tiskanog izdanja naveli kako su predstavili novitete u poglavlju o pisanju malih i velikih početnih slova (npr. Katolička Crkva), po prvi put objavili standard školskog pisma, naveli su brajicu te znakovni jezik, pravopisni rječnik internetskog izdanja s najvećim brojem natuknica, čak 35.000 (internetsko izdanje sadrži i dodatak s objašnjenjima), savjete i napomene, pridjeve od tuđih zemljopisnih imena pišu fonetizirano itd. (Bagdasarov, 2015.: 159.)

Institutov pravopis prošao je i recenzentski postupak u kojemu su sudjelovali sljedeći jezikoslovci: doc. dr. sc. Marko Alerić, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu; prof. dr. Ante Bežen, Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu; dr. sc. Ankica Čilaš Šimpraga, viša znanstvena suradnica Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje; dr. sc. Marijana Horvat, znanstvena savjetnica Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje te prof. dr. Ivan Zoričić, Filozofski fakultet u Puli. Recenzije su jasne – recenzenti su naime ujednačeni u pogledu činjenice kako se pravopis oslanja na pravopisnu tradiciju (stoji među ostalim u pojedinačnim recenzijama Marka Alerića, Ankice Čilaš Šimpraga, Marijane Horvat), donosi novine koje se ogledaju u javnoj dostupnosti radne inačice (posebno ističe Ankica Čilaš Šimpraga), dostupan na mrežnim stranicama i sl. Međutim priznaju kako pravopis nosi sa sobom velik broj stilskih neujednačenosti zbog brojnosti autora, primjerice stoji u recenziji Ivana Zoričića. Osim toga zanimljivo je da se iz recenzije Ante Bežena vidi kako se nije izjasnio za objavu Institutova pravopisa ako taj pravopis ne dobije status obvezatnoga pravopisa u svim područjima državne djelatnosti. Taj status, kao što se zna, nije

¹ <http://radio.hrt.hr/radio-rijeka/clanak/novi-pravopis-napokon-jedinstvo-ili-dodatna-zbrka/21213> (Posjećeno: 23. veljače 2018.)

² Tadašnji ministar Jovanović i prije tiskanja Institutov je pravopis proglasio obvezujućim već 26. travnja 2013. još za vrijeme trajanja „javne rasprave“. Pokušaj da nepostojeći pravopis nametne nakladnicima kao obvezujući, zaustavilo je hrvatsko sudstvo koje je donijelo odluku o odgodi navedenog akta tadašnjeg Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta. (Bagdasarov, 2015.: 155.)

dobio, iako je Beženova recenzija uzeta kao pozitivna recenzija na temelju koje je donesena odluka o objavi Pravopisa jer kako Ante Bežen navodi:

„Nužno je da HP i IHJJ za službenu uporabu u zakonitoj pravnoj formi odobri odgovarajuće državno tijelo (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta) kao obvezujući standard u svim djelatnostima i ustanovama u državnoj mjerodavnosti. Nadalje ako HP IHJJ ne dobije taj status, bio bi samo još jedan, šesti pravopis u Hrvatskoj, čime bi se još pogoršalo ‚stanje više pravopisa‘ pa je opravdano pitanje treba li ga uopće objaviti.“ (Institutov pravopis, 2013.)

Dotadašnji su službeni školski pravopisi bili Hrvatski školski pravopis (S. Babić, S. Ham, M. Moguš, ¹2005., ²2008., ³2009., ⁴2012.) i Hrvatski pravopis (S. Babić, M. Moguš), izdanja iz 2010. i 2011. Školski je pravopis utemeljen na Hrvatskom pravopisu (S. Babić, B. Finka, M. Moguš), a 2., 3. i 4. izdanje usklađeni su mu sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika (osnovanog 2005.). Dva pravopisa, Hrvatski pravopis Babić-Finka-Mogušev i Školski pravopis smatraju se službenima zato što je Ministarstvo Babić-Finka-Mogušev pravopis odobrilo za upotrebu u školama, a Školskomu je Ministarstvo izdalo preporuku za upotrebu u školama. Agencija za odgoj i obrazovanje uvrstila je oba ta pravopisa u pomoćna nastavna sredstva. Uz ta dva pravopisa, u izdanju Matice hrvatske 2007. objavljen je i Hrvatski pravopis (L. Badurina, I. Marković, K. Mićanović), koji 2013. Agencija također uvrštava u pomoćna nastavna sredstva, ali koji Ministarstvo nije ni odobrilo ni preporučilo za upotrebu u školama. Nitko s jezikoslovnoga ni s pragmatičnoga gledišta nije protumačio zbog čega bi novi Institutov pravopis bio bolji za školsku uporabu od Babić-Ham-Moguševa Hrvatskoga školskog pravopis ili Matičina pravopisa (Badurina-Marković-Mićanovićeve).

Odjeci pravopisnih rješenja iz Institutova pravopisa

Radna inačica Hrvatskoga pravopisa objavljena je u tiskanom izdanju Večernjeg lista i u izdanju Jutarnjeg lista uz knjižicu novinara Tomislava Čadeža Bitka za pravopis. Predstavljanjem radne inačice teksta otvoreno je razdoblje u kojem je Institut prikupljao mišljenja zainteresirane javnosti (jednomjesečna tzv. „javna rasprava“ koja je trajala od 15. travnja do 15. svibnja 2003., Bagdasarov, 2015.: 152.). Pravopisna pravila mogla su se preuzeti na mrežnim stranicama www.pravopis.hr. Tom obliku raspravljanja o jezičnim pitanjima odupirali su se mnogi, smatrajući kako o jezičnim pitanjima mogu raspravljati samo oni koji se jezikom bave. Primjerice Nataša Bašić navodi sljedeće:

„Ako je doista posrijedi znanstveno djelo kao izraz posljednjih strukovnih znanstvenih spoznaja, dakle znanstvenim metodama provjerljivo tvorivo koje će uvijek dati iste rezultate, onda javna rasprava, u koju su po pozivu uključeni ‚svi zainteresirani – bez obzira na njihovu pojedinačnu izobrazbu i znanje‘ – nema mjesta u znanosti jer se polazi od pretpostavke da su predložene norme znanstveno već provjerene te se njih valja pridržavati, a ne o njima otvarati raspravu na trgu.“ (Bašić, 2014.: 184.)

Nadalje, ugledni jezikoslovac Mario Grčević također ne daje pozitivnu ocjenu ovome pravopisu:

„Postojeću radnu inačicu pravopisa IHJJ-a na žalost ne mogu pozitivno ocijeniti. Ona nije dovoljno razrađena pa nema ni pravopisnoga rječnika koji bi trebao biti sastavni dio pravopisa o kojem je otvorena javna rasprava. U izjavi Matice hrvatske od 7. V. 2013. ne kaže se bez razloga da je ova radna inačica pravopisa IHJJ-a znatno ispod razine bilo kojega od postojećih pravopisnih priručnika. (Grčević, 2015.: 150.)

Jezik se često vezuje uz politiku jer

„Jezičnu politiku čine sve vrste svjesne djelatnosti koje su usmjerene na uređivanje jezičnih pitanja. Jezična politika dio je opće politike u koju su uključeni različiti društveni subjekti.“ (Bagdasarov, 2015.: 147.)

Kao što je poznato, u vrijeme tiskanja Institutova pravopisa do mandata tadašnjeg ministra znanosti Ž. Jovanovića, tri su važna hrvatska subjekta jezične politike – Vijeće za normu hrvatskoga jezika, HAZU odnosno njezin Razred za filološke znanosti i Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, imala u mnogočemu zajednički stav prema jezičnom planiranju i jezičnoj politici sve dok, kako navodi Artur Bagdasarov, na političku pozornicu nije došao novi subjekt jezične politike. (Bagdasarov, 2015.)

Mogućnosti komentiranja pravopisnih pitanja na javnoj raspravi neki su s oduševljenjem prihvatili; međutim, činjenica je kako je teško o pravopisnim problemima raspravljati ukoliko se pri tom zanemaruje struka i strukovna tijela ili sami niste dovoljno kompetentni da ponudite rješenje kojemu pravopisnom problemu. Na javnoj raspravi otvorilo se niz pitanja, a u nastavku teksta slijede samo neka od njih.

Pisanje oblika i posvojnih pridjeva od tuđih općih imenica i vlastitih imena

U javnoj raspravi zabilježeno je 396 komentara koji se nalaze na internetskim stranicama, a od kojih će se ovdje navesti samo oni najaktualniji: pisanje oblika i posvojnih pridjeva izvedenih od tuđih općih imenica i vlastitih imena, ispadanje glasova, pisanje *t* ili *d* u oblicima muškog roda koji završavaju na *-dak*, *-tak*, *-tac* u kojim je otvornik *a* nepostojan, pisanje pojedinačnih glasova – glas *j* (pisanje i tvorba različitih oblika od tuđih imena kao što su *Camus: Camusja* i *CIA: CIA-ja*), sastavljeno i rastavljeno pisanje, smjenjivanje *ije/je*, pisanje velikoga i malog slova.

Kao što je već naznačeno, u javnim je glasilima najveća buka podignuta oko pisanja oblika posvojnih pridjeva od tuđih imenica i vlastitih imena:

„(...) fonetizirano pisanje tvorenica od stranih imena, osim posvojnih pridjeva: jako loše rješenje je predloženo. Tvorenice bismo morali pisati izvorno, tj. onako kako se pišu u jeziku iz kojega su preuzete, uz, naravno, promjene u morfologiji završetka takve riječi, npr. ‚New York : newyorški : Newyorčanin‘. Obrazloženje: izgovor gradova i zemljopisna imena preuzimamo iz dominantnoga jezika i njegove dominantne izgovorne varijante – britanskoga engleskoga. New York se izgovara u New Yorku /nu jo(r)k/, Chicago se izgovara /šikago/, Schengen se izgovara /shengen/ – a nikako /šengen/. Dakle, ukoliko

prepustimo govornicima da prema vlastitome znanju pišu tvorenice od stranih imena na ovaj način, prouzročit ćemo nepreglednu seriju pogrešaka u pisanju imena koja će jedni izgovarati na jedan način, a drugi na neki drugi način. Evo primjera: što mislite kako će prosječni govornik hrvatskoga jezika izgovarati ime engleskoga grada Leicestera? Ne vjerujem da će znati da se grad izgovara /lester/ i to čak ako i zanemarimo „poluglas“ u drugom slogu. Naravno, ovo pravilo bi trebalo izuzeti za one gradove i zemljopisna imena koja su usustavljena u hrvatskome jeziku u vlastitome obliku: Peking, Rim, Beč.“ Ante Pavlov <http://pravopis.hr/poruka.php?id=50> ... „Pridjeve od zemljopisnih imena (ako nisu pohrvaćena, naravno) pisati izvorno do glasa koji se mijenja (New York>newyorški, Chicago>chicaški). Krešimir Grubanović, prof. <http://pravopis.hr/poruka.php?id=177>

U pravopisu među ostalim stoji kako se fonetizirano, tj. prilagođeno hrvatskomu jeziku pišu pridjevi od tuđih zemljopisnih imena: *bolonjski, bridžtaunski, buenosa-ireski, ciriški, čikaški, dablinski, dejtonski, džordžtaunski, glazgovski, hamburški, haški, lefenski, milvokijski, minhenski, njujorški* itd. (Institutov pravopis, str. 69.) Uz objašnjenje kako su dvostruka rješenja (fonetizirano ili izvorno do morfemske granice) u hrvatskim pravopisima postojala u pisanju tuđih kletika, tj. odnosnih pridjeva izvedenih od tuđih imena naseljenih mjesta. Tako se moglo pisati i *newyorški* i *njujorški*. S druge su se strane odnosni pridjevi od tuđih vlastitih imena ljudi u pravilu pisali onako kako se izgovaraju: *šekspirovski, elizabetinski, kamijevski*. „Propisujemo fonetizirani zapis prema modelu njujorški jer to smatramo logičnijim (ne pojavljuju se u istoj riječi i w, x, y i č, ć, š, ž) i sustavnijim.“ (Institutov pravopis, str. 135.)³

Što se tiče posvojnih pridjeva, u Institutovom pravopisu stoji da se od općih riječi i imena pišu u skladu s izgovorom u hrvatskome: „Kad kažemo da se oblici imena pišu u skladu s tim kako se izgovaraju, to znači da strano ime, da bismo mu zapisali oblik ili posvojni pridjev, treba najprije izgovoriti (u nominativu). Zatim se treba upitati o odnosu izgovorenoga i zapisa (dakle, izgovorenoga imena u nominativu i odnosa prema zapisu imena u nominativu), nakon toga izgovoriti oblik ili posvojni pridjev, vidjeti što se od nominativa ponavlja te to prepisati i dopisati ono što se razlikuje. Giorgio se čita [đordžo], genitiv je [đordža], pa pridržavamo li se navedena sustava, u zapisu imena nominativno -o treba zamijeniti genitivnim -a: Giorgia. Posvojni je pridjev Giorgiov [đordšov].“ (Institutov pravopis, str. 140.)

Nastavit će se u sljedećem broju

³ Ovdje se nameće pitanje koliko je prihvatljivo vraćati hrvatsku javnost na pravopisna rješenja koja su postojala i prije zasnivanja hrvatske države. Naime u Pravopisnom priručniku hrvatskoga ili srpskoga jezika, ¹1986., ²1987. i ³1990. V. Anića i J. Silića navodi se kako se pridjevi i imena stanovnika napravljeni od stranih imena naseljenih mjesta pišu transkribirano (pridjevi malim, a imena velikim početnim slovom): bekešćapski – Bekešćabljanin, kembrički – Kembridžanin, čismijski – Čismijac, dablinski – Dablinac, edinburški – Edinburžanin itd.“ (str. 76.). Dok s druge strane, kako je navedeno u Babić-Finka-Moguševu Hrvatskom pravopisu, 1990., pridjevi na *-ski* od stranih vlastitih imena pišu se izvorno. Pri tome dolazi do istih glasovnih promjena kao i u tvorbi pridjeva na *-ski* od hrvatskih vlastitih imena i drugih riječi, primjerice: *bochumski* (prema Bochum), *habsburški* (prema Habsburg), *kielski* (prema Kiel), *leipziški* (prema Leipzig), *münchenski* (prema München), *newyorški* (prema New York) itd. (1994., 1995.: 72). Opširnije o pisanju kletika vidi: Ham, 2015.